

Nr 211

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående markförvärv för nya förläggings- och övningsområden för Svea livgarde och Svea ingenjörregemente jämte i ämnet väckta motioner.

(1:a avd.)

I propositionen nr 184 har Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 11 oktober 1963, föreslagit riksdagen att dels godkänna vad i nämnda statsrådsprotokoll föreslagits rörande markförvärv för nya förläggings- och övningsområden för Svea livgarde och Svea ingenjörregemente, dels ock till Markförvärv för nya förläggings- och övningsområden för Svea livgarde och Svea ingenjörregemente å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1963/64 anvisa ett investeringsanslag av 65 000 000 kr.

Vidare har utskottet till behandling förehått

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Wallmark* (I: 803) och den andra inom andra kammaren av herr *Johansson* i Södertälje (II: 970), i vilka hemställts att riksdagen måtte godkänna Kungl. Maj:ts förslag i propositionen nr 184, dock i vad den avser Ing 1 att militära övningar ej må äga rum i sjön Måsnaren, samt att, om detta ej kan beaktas, Södertälje stads framförda önskan att få förvärva Björnön måtte tillgodoses,

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Georg Carlsson* och *Eric Carlsson* (I: 805) och den andra inom andra kammaren av herrar *Grebäck* och *Elmwall* (II: 972), i vilka hemställts att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 184 måtte avslå Kungl. Maj:ts förslag om förläggning av Svea ingenjörregemente till Almnäs- och Måsnarenområdet, eller, därest detta yrkande inte skulle vinna riksdagens bifall, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att övningsområdet för Svea ingenjörregemente inte må beröra Måsnaren och dess stränder,

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ferdinand Nilsson* (I: 806) och den andra inom andra kammaren av herr *Tobé* (II: 973), i vilka hemställts att riksdagen måtte besluta att vid behandlingen av propositionen nr 184 beakta i motionerna anförda synpunkter.

Bihang till riksdagens protokoll 1963. 6 saml. Nr 211

Beträffande de skäl motionärerna anfört till stöd för sina yrkanden hänvisas till motionerna II: 970, II: 972 och II: 973.

Departementschefen har i huvudsak anfört följande.

»Befolkningstillväxten inom storstockholmsområdet har under det senaste årtiondet medfört att önskemålen att Järvafältet eller delar därav skall upplåtas för exploatering för civila ändamål vuxit sig allt starkare. De kommuner inom vilkas gränser fältet är beläget har gjort upprepade, enträgna framställningar om att få förvärva mark inom fältet för bostads- eller industriändamål. Anspråk på mark inom Järvafältet har också framställts från civila statliga organ.

Möjligheterna att avstå mark inom Järvafältets södra och sydöstra delar inventerades grundligt av 1951 års Järvafältsutredning. Denna arbetade emellertid med utgångspunkt i att huvuddelen av Järvafältet alltjämt skulle användas som militärt övningsfält och att upplåtelse av mark i fältets södra delar skulle kompenseras genom att fältet utvidgades norrut. Då en sådan utvidgning icke visade sig vara genomförbar, nödgades utredningen konstatera att utrymmet för markupplåtelser från Järvafältet var obetydligt.

Sedan beslut fattats om begränsning av den militära verksamheten på Barkarbyfältet och om bortflyttning av A 1, bedömdes tiden vara inne för en förnyad prövning av möjligheterna att genom markupplåtelse från Järvafältet tillgodose angelägna behov för det civila samhället. Vid de undersökningar som med anledning av Kungl. Maj:ts uppdrag den 28 april 1961 gjordes inom fastighetsnämnden visade det sig emellertid att några markupplåtelser av betydelse icke skulle vara möjliga vid den givna förutsättningen att I 1 skulle bli kvar på fältet.

I detta läge fann jag det nödvändigt att överväga mera radikala åtgärder för att kunna frigöra huvuddelen av Järvafältet från militär verksamhet i syfte att i största möjliga utsträckning tillgodose behoven av mark för bostadsbebyggelse och andra civila samhällsändamål. Härför talade också enligt min mening det förhållandet, att föreliggande civila markbehov gjorde sig gällande med sådan styrka att överlåtelse av mindre markområden i fältets utkanter efter hand skulle framtvingas och fortlöpande försämra betingelserna för militära övningar på fältet. Jag lät därför under hand inom departementet under senare delen av 1961 och fram till sommaren 1962 med bistånd av arméstaben inventera möjligheterna att anskaffa lämpliga nya förläggings- och övningsområden för I 1 och Ing 1. Förutsättningarna var därvid, bland annat, att förbanden ur kuppförsvarssynpunkt måste vara förlagda i storstockholmsregionen, att med hänsyn till mobiliseringssäkerheten endast ett militärt förband borde vara förlagt till samma ort och att de nya områdena kunde beräknas medge en för lång tid tryggad placering av förbanden. Vid undersökningarna utnyttjades en av landshövdingen i Stockholms län till departementet överlämnad förteckning

med tillhörande kartmaterial över markområden som enligt landshövdingens uppfattning ur allmänna planerings synpunkter kunde komma i fråga som nya förläggings- och övningsområden. Nämnade inventeringsarbete resulterade i att för I 1 ett markområde i Upplands-Bro kommun, Uppsala län, och för Ing 1 ett markområde i Södertälje stad, Stockholms län, framstod som de för respektive förband lämpligaste. Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande anmodade jag därefter den 8 oktober 1962 försvarets fastighetsnämnd, som den 6 september samma år erhållit Kungl. Maj:ts uppdrag att, bland annat, avgiva förslag till anskaffning av förläggings- och övningsområden för de båda förbanden vid flyttning från Järvafältet till andra förläggingsplatser i Stockholms närhet, att vid fullgörande av uppdraget föreslå avgränsning av förläggings- och övningsområden för förbanden i fråga i huvudsaklig anslutning till förenämnda markområden i Upplands-Bro kommun och Södertälje stad.

Fastighetsnämnden har därefter i juni 1963 framlagt förslag till anskaffning av förläggings- och övningsområden för I 1 i Upplands-Bro kommun och för Ing 1 i Södertälje stad och Turinge kommun med den disposition av områdena som i huvudsak framgår av de förutnämnda kartbilagorna B och C.¹

Av de båda föreslagna områdena omfattar I 1-området ca 5 000 hektar och Ing 1-området ca 1 400 hektar. Jordbruk med skogsbruk är de dominerande näringsgrenarna i de trakter inom vilka I 1- och Ing 1-områdena är belägna. Inom I 1-området beräknas att ett 20-tal av berörda 25 självständiga brukningsenheter måste upphöra såsom jordbruksföretag. Inom Ing 1-området åter beräknas att av berörda 8 självständiga brukningsenheter minst 3 måste upphöra såsom jordbruksföretag.

Fastighetsnämnden räknar med att uppförande av nya kasernetablisement för I 1 vid Granhammar och för Ing 1 vid Almnäs samt utförande av huvuddelen av för de nya områdenas utnyttjande erforderliga vägar och övningsanordningar måste föregå regementenas utflyttande från Järvafältet. För etablisementens uppförande erforderlig mark bör därför tillträdas av kronan så snart ske kan efter det statsmakterna beslutat att anskaffa de båda förläggings- och övningsområdena samt uppgörelse träffats mellan kronan och berörda markägare. Övriga delar av områdena bör kronan enligt nämnden ha tagit i besittning senast år 1968, enär regementena beräknas kunna flytta ut till de nya områdena någon gång under åren 1969—1970. Mark, som behöver tagas i anspråk för anläggningsarbeten avseende övningsanordningar, vägar m. m., måste dock kronan få tillträde till redan före 1968.

Fastighetsnämnden bedömer att konsekvenserna ur social synpunkt av att de nya förläggings- och övningsområdena anskaffas blir förhållandevis

¹ Bifogas detta utlåtande såsom bilagor B och C. Härjämte har till samma utlåtande fogats kartskiss över Järvafältet såsom bilaga A.

begränsade. På de fastigheter och delar av fastigheter, som kronan enligt nämnden bör förvärva, är bosatta i runt tal 290 personer inom I 1-området och 50 personer inom Ing 1-området. Nämnden beräknar att av dessa omkring 110 respektive omkring 25 personer kan kvarbo. Åtskilliga av dessa personer förutsättes kunna erhålla fortsatt arbete i orten. Nämnden framhåller emellertid att möjligheten att kvarbo torde komma att visa sig värdefull även för andra personer, särskilt äldre och sådana personer i övrigt, som bor inom områdena utan att för sin utkomst vara beroende av jordbruksdriften. Nämnden anser dock att i många fall ett sådant kvarboende icke kan väntas lösa de problem som uppstår för den enskilde vid nedläggande av jordbruksdriften. Beträffande åtskilliga mindre brukningsenheter torde emellertid enligt nämndens mening kronans markförvärv endast innebära tidigareläggande av en omställningsprocess, som inom en icke alltför avlägsen framtid ändock blivit oundviklig med hänsyn till utvecklingen inom jordbruket. I de fall, där omställningsproblem av större räckvidd uppkommer, synes enligt nämnden samråd böra tagas med vederbörliga regionala och lokala myndigheter.

Fastighetsnämnden framhåller att den samhällseliga service i form av bostadsmöjligheter, tillgång till affärer av skilda slag, möjligheter att bereda barnen skolutbildning upp till studentexamen m. m., som måste stå regementenas egen personal till buds på de nya förläggningssorterna, torde kunna påräknas beträffande båda regementena. Vad I 1 angår anser nämnden erforderliga förutsättningar härför komma att tillskapas genom avsedd omfattande samhällsbildning i Kungsängensområdet. Beträffande Ing 1 åter föreligger enligt nämnden motsvarande förutsättningar redan i huvudsak på den nya förläggningssorten Södertälje.

Fastighetsnämnden beräknar kostnaderna för markförvärv, avlösen av arrenderätter, intrångsersättningar m. m. för I 1- och Ing 1-områdena till sammanlagt i runt tal 65 000 000 kr.

Vid remissbehandlingen har endast luftfartsstyrelsen avstyrkt att förläggnings- och övningsområden för de båda förbanden anskaffas i huvudsaklig överensstämmelse med fastighetsnämndens förslag. Från andra remissinstanser har emellertid i flera fall gjorts invändningar, merendels betingade av en önskan att slå vakt om lokala samhällseliga intressen.

Järnafältet omfattar ur civila samhällseliga synpunkter synnerligen värdefulla och värdefull mark inom en betydelsefull del av storstockholmsområdet. Värdet av att kunna utnyttja denna mark för bostadsbebyggelse och — i viss utsträckning — för andra civila samhällseliga ändamål är stort. Med hänsyn härtill är det naturligt att söka skapa förutsättningar för att anpassa den militära verksamheten så att för militära ändamål kan utnyttjas annan mindre centralt belägen mark utan att de uppgifter som är ålagda berörda militära förband blir eftersatta. Vidare måste övningsfält och förläggning ligga omedelbart intill varandra för att säkerställa tillräcklig effektivitet i utbild-

ningen. Den verkställda utredningen och däröver avgivna yttranden ger enligt min mening klart vid handen att de föreslagna nya förläggnings- och övningsområdena för I 1 och Ing 1 är i huvudsak lämpliga härför och att de kan avsättas för militär verksamhet utan att andra allmänna intressen trädes för när. De militära myndigheternas yttranden bestyrker att områdena även ur militära synpunkter kan anses lämpligt valda. Nu kända förhållanden talar alltså enligt min mening klart för att en förflyttning av I 1 och Ing 1 till de föreslagna nya områdena innebär en framsynt lösning som tillgodoser både civila och militära önskemål.

Vad först angår I 1-området finner jag i likhet med överbefälhavaren och chefen för armén den av fastighetsnämnden föreslagna avgränsningen av området väl motiverad. Jag finner heller icke anledning till erinran mot den föreslagna huvudsakliga dispositionen av området. Från några remissmyndigheters sida har den av fastighetsnämnden föreslagna lokaliseringen av kasernanläggningen för I 1 till gårdsområdet vid Granhammar kritiserats såväl ur samhällsbyggnadssynpunkt som ur naturvårdssynpunkt. För egen del finner jag emellertid att denna lokalisering av kasernanläggningen icke kan undvikas om I 1-området skall erhålla tillräcklig kapacitet för den mångskiftande utbildning som avses förläggas dit. Att avstå granhammarsområdet och lokalisera kasernanläggningen längre västerut skulle allvarligt minska tillgången på terräng användbar för s. k. passövningar. Härtill kommer att en lokalisering av kasernanläggningen i enlighet med fastighetsnämndens förslag framstår såsom mycket angelägen även med hänsyn till möjligheterna att erhålla en för lång tid tryggad placering. Det skulle ur denna betydelsefulla synpunkt vara olyckligt att avsätta de områden som är mest attraktiva ur byggnadssynpunkt och som ligger i omedelbar anslutning till övningsfältet för bostadsbebyggelse. Detta förhindras vid genomförande av fastighetsnämndens förslag att lokalisera kasernanläggningarna till granhammarsområdet. I övrigt kommer fältet att i betydande utsträckning ha naturliga och definitivt hindrande gränser mot påträngande bebyggelse. I detta sammanhang vill jag vidare framhålla att fastighetsnämnden vid I 1-områdets avgränsning i nu ifrågakommande avsnitt samrått med stockholms-traktens regionplanekontor i syfte att uppnå en ur samhällsbyggnadssynpunkt för lång tid hållbar lösning. Av regionplanenämndens yttrande framgår, att regionplanekontoret upprättat ett förslag till dispositionsplan för centrala delen av Upplands-Bro kommun och därvid förutsatt att det militära området begränsas enligt fastighetsnämndens förslag med kasernområde beläget omedelbart norr om Granhammars gård.

Statens naturvårdsnämnd hävdar, att ett område vid Tälgbys i I 1-områdets nordvästra del har så stora naturvärden att det borde brytas ut och bibehållas tillgängligt för allmänheten. Svenska naturskyddsföreningen åter har föreslagit, att de sydostligaste delarna av övningsområdet, omfattande området kring Granhammar, Tärnsundshalvön och Munkholmen

skall uteslutas och upplåtas som fritidsområde för den planerade stadsbildningen söder om I 1-området. Då de ifrågavarande områdena oundgängligen erfordras för att I 1 nya övningsfält skall kunna till fullo utnyttjas för avsedd militär verksamhet, kan jag icke gå med på att dessa områden uteslutes. Jag vill emellertid framhålla att de delar av övningsfältet, som ej ingår i stridsskjutnings- och kasernområden, i den utsträckning så är möjligt med hänsyn till övningsförhållandena kommer att — liksom Järvafältet för närvarande — hållas tillgängliga för tillträde under lördagar och söndagar. Beträffande stränderna vid Granhammarsviken i I 1-områdets sydöstligaste del bör dessutom vid den fortsatta planeringen prövas om de kan göras helt tillgängliga även för civilbefolkningen.

Jag vill här starkt understryka vad fastighetsnämnden anfört om vikten av att I 1-området i sin helhet av vederbörande planläggande organ för framtiden reserveras såsom militärt förläggnings- och övningsområde och att angränsande mark planläggs med hänsyn härtill.

Därest utrymme skulle reserveras för den väg mellan E 18 och E 4 genom granhammarspartiet, som regionplanekontoret räknat med, blir det enligt fortifikationsförvaltningen icke möjligt att vid Granhammar utbygga ett rationellt utformat kasernområde. På grund härav och då enligt vad väg- och vattenbyggnadsstyrelsen uttalat vägen ej är aktuell inom överskådlig tid samt användbara alternativ till avsedd tvärförbindelse mellan E 18 och E 4 torde finnas utgår jag från att vägen icke kommer till utförande inom I 1-området. Jag anser det sålunda ej erforderligt att särskild hänsyn till en dylik vägförbindelse tas vid kasernområdets utbyggnad.

Fastighetsnämnden har framhållit olägenheten ur utbildningssynpunkt av att det inom I 1-området med hänsyn till dess belägenhet i förhållande till storflygplatsen Arlanda av flygsäkerhetsskäl icke blir möjligt att bedriva skjutning annat än med flackbanevapen och att skjutning med granatkastare sålunda icke blir möjlig inom området. Såsom framgår av chefens för armén utlåtande finns möjlighet att på ett tillfredsställande sätt ordna skjututbildning på granatkastare genom att utnyttja P 1 relativt närbelägna övningsfält sedan detta utvidgats för att tillgodose bland annat I 1 behov av terräng för granatkastarskjutningar. För egen del var jag redan då jag i oktober 1962 lämnade fastighetsnämnden anvisning å ifrågavarande markområde i Upplands-Bro kommun medveten om att områdets belägenhet skulle komma att medföra den angivna olägenheten för skjututbildningen vid regementet. Jag ansåg emellertid och anser alltså i likhet med chefen för armén att denna olägenhet icke är större än att den bör tas med hänsyn till de uppenbara fördelar området i övrigt erbjuder. Med anledning av vad luftfartsstyrelsen anfört vill jag erinra om att fastighetsnämnden i sitt förslag utgår från att det icke i framtiden får eller behöver bli tal om att inom I 1-området utföra skjutning med granatkastare eller andra vapen, som kräver riskzon med högre höjd än 300 meter över marken. För egen

del anser jag i likhet med fastighetsnämnden, att några restriktioner för den kommersiella luftfarten på grund av verksamheten inom I 1-området inte bör komma ifråga.

Jag räknar med att avstyckade bostadsfastigheter och markområden inom I 1-områdets gränser skall kunna undantagas från kronans markförvärv i huvudsak i den omfattning fastighetsnämnden föreslagit. Med anledning av vad domkapitlet i Uppsala anfört i fråga om storleken av det område, som bör undantagas för Västra Ryds kyrka m. m., utgår jag från att denna fråga får bli föremål för närmare prövning i samband med kommande förhandlingar om markförvärv, därvid jag förutsätter att samråd tas med byggnadsstyrelsen och riksantikvarieämbetet.

Vad härefter angår Ing 1-området finner jag i likhet med överbefälhavaren och chefen för armén ingen anledning till erinran mot den av fastighetsnämnden föreslagna avgränsningen eller huvudsakliga dispositionen av området. Länsstyrelsen i Stockholms län och Södertälje stad har i sina yttranden velat undantaga södra stranden av sjön Måsnaren från Ing 1-området med hänsyn till rekreations- och badintressena samt det förhållandet att sjön utgör råvattentäkt för Södertälje. Att tillmötesgå detta önskemål anser jag emellertid icke möjligt, enär kasernetablisementet för Ing 1 avses skola förläggas till Almnäs och tillgång till sjön erfordras för vissa övningar, vilka icke utan betydande olägenheter kan förläggas till längre bort liggande delar av Ing 1-området. Jag vill här framhålla att Måsnaren icke är huvudvattentäkt för staden utan endast är reservvattentäkt och att vatten från sjön vid behov filtreras i en grusås som innehåller stadens ordinarie vattentäkt. De övningar, för vilka tillgång till sjön erfordras, torde icke behöva befaras medföra någon allvarligare förorening av sjöns vatten än vad som normalt följer av t. ex. trafik med smärre motorbåtar. Möjligheterna att utnyttja friluftsbadet vid Eklundsnäs kommer således inte att påverkas. I likhet med vad några remissmyndigheter anfört anser jag det önskvärt att det natursköna området mellan Långsjön och Vällingen i största möjliga utsträckning hålles tillgängligt för allmänheten.

Luftfartsstyrelsen har avstyrkt förläggningen av Ing 1 till det nu föreslagna området av samma skäl som beträffande I 1-området. Med anledning härav vill jag erinra om att ingenjörtruppernas skjututbildning endast omfattar flackbanevapen och att ifrågavarande område endast avses för ingenjörförband. Det finns således icke behov av att inom Ing 1-området skjuta med granatkastare eller andra vapen, som kräver riskzon med högre höjd än 300 meter över marken, varför icke heller här några restriktioner för den kommersiella luftfarten behöver befaras.

Inom såväl I 1- som Ing 1-områdena är jordbruk och skogsbruk de dominerande näringsgrenarna. Såsom fastighetsnämnden anfört måste huvuddelen av de inom områdena bedrivna jordbruksföretagen upphöra, varvid dock bör framhållas att flera av dessa företag är att betrakta såsom

s. k. rationaliseringsfastigheter, vilka oavsett kronans markförvärv kan förväntas komma att inom överskådlig tid upphöra som självständiga enheter. Såsom fastighetsnämnden anfört bör hänsyn härtill tas vid bedömningen av följderna ur social synpunkt av att de båda områdena anskaffas. Vad beträffar övriga berörda jordbruksfastigheter anser jag i likhet med fastighetsnämnden att det med hänsyn till dessa fastigheters värden och storleken av de köpeskillingar, som kan beräknas utgå, icke torde behöva uppkomma några allvarigare sociala problem för ägarna och dessas familjer. För den del av den fast bosatta befolkningen, som icke brukar egna gårdar, t. ex. lantbruksarbetare, kan nedläggandet av jordbruksdriften medföra sysselsättningssvårigheter. I likhet med fastighetsnämnden förutsätter jag att, därest ifrågavarande omställningsproblem skulle bli av större räckvidd, samråd tages med vederbörande arbetsmarknadsmyndigheter för vidtagande av åtgärder för att underlätta placeringen av den friställda arbetskraften.

Såsom fastighetsnämnden framhållit är det av stor vikt att samhällelig service i form av bostadsmöjligheter, tillgång till affärer, möjligheter att bereda barnen skolutbildning m. m. står till personalens förfogande vid tiden för förbandens utflyttning. För Ing 1 torde detta icke komma att bereda några svårigheter med hänsyn till att området är beläget inom Södertälje stad. För I 1 erfordras däremot att den avsedda samhällsbildningen vid Kungsängen kommer till stånd. Upplands-Bro kommun har förklarat sig beredd att försöka uppfylla de krav som kommer att ställas på kommunen i samband med en utbyggnad av samhället och dess serviceanordningar. Kommunen har emellertid förklarat att planerings- och utbyggnadsskedet kommer att innebära utomordentligt svåra påfrestningar. Jag förutsätter därför att de statliga myndigheterna söker underlätta den planerade utbyggnaden.

Vad angår fornlämningar inom I 1- och Ing 1-områdena anser jag i likhet med fastighetsnämnden att icke andra fornlämningar än de som är belägna inom avsedda målområden vid stridsskjutningar eller kan beräknas bli förstörda vid de byggnads- och andra anläggningsarbeten, som måste föregå regementenas utflyttning, dessförinnan undersökes och borttages. Övriga fornlämningar bör skyddas genom avsättande av skyddsområden, utmärkning och instruktionsföreskrifter. Vidare bör på sätt riksantikvarieämbetet föreslagit bebyggelsen undersökas byggnadshistoriskt och fotograferas i dokumentationssyfte.

Svenska naturskyddsföreningen har framhållit, att såväl I 1- som Ing 1-området innehåller ett flertal ur naturvårds- och landskapssynpunkt värdefulla områden. Jag har intet att erinra mot att, på sätt föreningen föreslagit särskilda naturvårdsråd inrättas för de båda områdena, vilka kan följa naturens utveckling inom områdena och ge råd för bibehållande av värdefulla terrängavsnitt.

Samtliga med de båda förbandens förflyttning förenade kostnader och

andra kostnader, som kan uppkomma genom bortflyttning av militär verksamhet från Järvafältet, bör såsom jag förutsatt vid anmälan av förenämnda proposition 1962: 190 läggas utanför den ram som intill den 1 juli 1967 gäller för det militära försvaret. Kostnaderna för markförvärv, avlösen av arrenderätter, intrångsersättningar m. m. för I 1- och Ing 1-områdena beräknar jag på grundval av fastighetsnämndens uppskattningar till 65 miljoner kronor. Härtill kommer kostnaderna för anordnande av nya kasern-etablissemang, övningsanordningar m. m. för I 1 och Ing 1 på de nya förläggningsplatserna samt flyttning av kraftledningar, vilka kostnader av fortifikationsförvaltningen preliminärt uppskattats till drygt 300 miljoner kronor. Uppskattningen har gjorts på nu tillgängligt underlag och utan tillgång till programhandlingar som godkänts av Kungl. Maj:t. Innan kostnaderna kan bedömas med större säkerhet måste emellertid dessutom projekteringsunderlag föreligga. Till dessa kostnader kan komma kostnader för tillfällig personal, inventarier, utrustning, omläggning av vägar m. m. Vid den framtida försäljningen av mark från Järvafältet och värdering av där befintliga anläggningar måste som jag också betonat tidigare de beräknade nyanläggningskostnaderna beaktas. Jag vill erinra om mitt av riksdagen godtagna uttalande i förenämnda proposition 1962: 190, att de värden som statsverket kan tillgodogöra sig vid en bortflyttning av den militära verksamheten väl torde uppväga kostnader som förorsakas av flyttningen.

Markförvärven kan beräknas ta flera år i anspråk. Kostnaderna kan därför antas bli fördelade på flera år. Svårigheter föreligger emellertid att bedöma hur en fördelning mellan olika budgetår skall göras då behovet av betalningsmedel blir beroende av förhandlingar med vederbörande markägare. Med hänsyn härtill föreslår jag, att anslag anvisas för att täcka samtliga kostnader för markförvärv och att alltså 65 miljoner kronor begäres på tilläggsstat I för innevarande budgetår.

I likhet med fastighetsnämnden räknar jag med att anskaffning av mark, uppförande av nya kasernetablissemang och utförande av erforderliga övningsanordningar inom de nya förläggingsområdena för I 1 och Ing 1 skall kunna ske i sådan takt att regementena skall kunna flytta från sina nuvarande förläggningsplatser på Järvafältet någon gång under åren 1969—1970. Vissa delar av Järvafältet bör emellertid redan dessförinnan kunna upplåtas för exploatering. Sålunda bör mark söder och väster om E 18 som ej utgör kasernområde e. d. kunna få tas i anspråk för exploatering med början under 1965—1966.

För genomförande av markförvärven torde Kungl. Maj:t böra tillsätta en särskild delegation. Förutom erforderliga förhandlingar om ifrågakommande ekonomiska ersättningar bör på delegationen ankomma att reglera de olika frågor, som kan uppstå i samband med I 1- och Ing 1-områdenas ianspråktagande för avsedda ändamål.»

Utskottet. Efter beslut vid 1905 års riksdag tillkom Järvafältet som övningsfält för Stockholms garnison. Fältet tillgodoser än i dag behovet av övningsmark för de till stockholmsområdet förlagda truppförbanden. Inom fältets gränser finnas också ett militärt flygfält samt förläggningar för ett antal truppförband och andra militära institutioner. Bland stockholmsförbanden ha Svea livgarde (I 1) och Svea ingenjörregemente (Ing 1) de största behoven av övningsmark. Båda dessa förband äro förlagda till Järvafältet.

Under senare år ha allt starkare krav rests att få utnyttja Järvafältet eller delar därav för exploatering för civila ändamål. Den till följd av befolkningstillväxten starkt expanderande bebyggelsen inom stockholmsregionen har medfört att Järvafältet numera blivit ett område, som är synnerligen välbeläget för bostadsbebyggelse. Bl. a. på grund av att den militära verksamheten minskat under senare år, t. ex. genom den nyligen verkställda bortflyttningen av Svea artilleriregemente, ha vissa smärre delar av Järvafältet bedömts kunna avstås för civila ändamål, varvid några områden redan försålts. Så länge I 1 bibehåller nuvarande förläggning är det emellertid, såsom framgår av propositionen, icke möjligt att för annat ändamål upplåta mark i någon mer betydande omfattning. För att i största möjliga utsträckning kunna tillgodose markbehoven för bostadsbebyggelse och andra civila samhälliga ändamål ha därför undersökningar verkställts om möjligheterna att anskaffa nya, mindre centralt belägna förläggnings- och övningsområden för I 1 och Ing 1. Vid undersökningarna har bl. a. förutsatts att förbanden ur kuffförsvarsynpunkt måste förläggas till stockholmsregionen, att med hänsyn till mobiliseringssäkerheten två förband icke böra förläggas till samma ort samt att de nya områdena måste beräknas medge en för lång tid tryggad placering av förbanden.

Förenämnda undersökningar ha lett till att förslag nu framläggas om nya förläggnings- och övningsområden för I 1 och Ing 1. Innan utskottet ingår närmare på dessa förslag vill utskottet framhålla, att utskottet finner de krav, som ställts på att utnyttja Järvafältet för civila ändamål, äga sådan styrka, att de i största möjliga utsträckning böra tillmötesgå, då detta enligt vad departementschefen framfört synes kunna ske utan kostnad för statsverket. Huvuddelen av fältet bör därför friställas från militär verksamhet. Utskottet, som vill erinra om att föregående års höstriksdag beviljat medel för utredningar syftande till att friställa Järvafältet från militär verksamhet, tillstyrker alltså, att dessa förband erhålla nya förläggnings- och övningsområden. Mot de förutsättningar, som legat till grund för undersökningarna om anskaffande av dylika områden, synes icke något vara att erinra.

De nya förläggnings- och övningsområdena skola vara belägna såvitt avser I 1 inom Upplands-Bro kommun i Uppsala län och vad beträffar Ing 1 inom Södertälje stad och Turinge kommun. Vid sin prövning av dessa förslag har utskottet icke funnit något väsentligt vara att erinra. Utskottet vill

emellertid understryka vikten av att de nya områdena disponeras på sådant sätt och att över huvud taget sådana åtgärder vidtagas, att förbanden under överskådlig tid kunna beräknas kvarligga därstädes. Vissa olägenheter ur såväl civila som militära synpunkter äro givetvis förknippade med de för förbanden föreslagna nya områdena. Olägenheterna synas emellertid enligt utskottet icke vara av den omfattning, att de motivera någon ändring av förslaget. Motionerna I: 805 och II: 972 avstyrkas alltså såvitt de avse avslag å Kungl. Maj:ts förslag om nytt förläggings- och övningsområde för Ing 1.

I motionerna I: 806 och II: 973 ha anförts en del synpunkter beträffande I 1-områdets avgränsning och utnyttjande. Vidare har vad gäller avgränsningen av Ing 1-området motionsvis gjorts vissa yrkanden om ändringar i Kungl. Maj:ts förslag. Sålunda yrkas i motionerna I: 803 och II: 970 att militära övningar ej må äga rum i sjön Måsnaren eller att, om detta krav ej kan beaktas, Södertälje stad får förvärva Björnön samt i motionerna I: 805 och II: 972, såvitt nu är i fråga, att övningsområdet icke skall beröra Måsnaren och dess stränder. Departementschefen har framhållit, att tillgång till denna sjö erfordras för vissa övningar, vilka icke utan betydande olägenheter kunna förläggas till längre bort liggande delar av området.

Enligt vad utskottet inhämtat äro förvärven av Björnön liksom av den i det föreslagna I 1-området ingående Munkholmen huvudsakligen föranledda av önskan att hindra för de militära övningarna störande fritidsbebyggelse. Endast i viss mindre utsträckning torde nämnda öar beröras av övningar. De möjligheter, som därmed föreligga att bereda allmänheten tillträde till Björnön och Munkholmen, böra i största möjliga utsträckning tillvaratagas. Därest Ing 1:s kasernetablissemang till följd av rådande markförhållanden måste förläggas på längre avstånd från Måsnarens strand än vad som ursprungligen ansetts lämpligt bör jämväl undersökas, huruvida det är möjligt att bereda allmänheten tillfälle att utnyttja ytterligare delar av strandområdet.

Genom de föreslagna avgränsningarna komma delar av Granhammarsviken och sjön Måsnaren att ingå i övningsområdena. Utskottet förutsätter emellertid, att därav föranledda nackdelar ur fritids- och naturvårdssynpunkt i görligaste mån begränsas. Utskottet vill erinra om att departementschefen förutsatt med avseende å såväl I 1- som Ing 1-områdena, att särskilda naturvårdsråd skola inrättas med uppgift bl. a. att ge råd beträffande bibehållande av värdefulla terrängavsnitt. Vidare räknar departementschefen med att en särskild delegation inrättas för markförvärvens genomförande och för reglering av de olika spörsmål, som kunna uppkomma i samband med ifrågavarande områdens ianspråktagande för avsedda ändamål. Det synes utskottet vara av värde, att detta senare organ även får lokal anknytning. Utskottet förutsätter, att det därvid skall bli möjligt att mellan de militära myndigheterna och företrädarna för ortsbefolkningen få till stånd överenskommelser, som tillgodose båda sidornas intressen.

Med hänvisning till vad sålunda anförts finner utskottet sig böra biträda de i propositionen angivna huvudsakliga avgränsningarna av de för I 1 och Ing 1 föreslagna nya förläggings- och övningsområdena. De syften, som föranlett yrkandena i motionerna I: 803 och II: 970 ävensom, såvitt nu är i fråga, motionerna I: 805 och II: 972 samt I: 806 och II: 973, torde i viss mån bli tillgodosedda med anledning av vad utskottet i det föregående anför.

Med hänsyn till den föreslagna förläggningen av I 1 synes det vara av väsentlig betydelse, att Kungsängens samhälle och dess serviceanordningar kommer att avsevärt utbyggas. Såsom framgår av propositionen har Upplands-Bro kommun förklarat sig beredd att försöka uppfylla de krav, som härvid komma att ställas på kommunen. Kommunen har emellertid förklarat, att planerings- och utbyggnadsskedet kommer att medföra utomordentligt svåra påfrestningar. Utskottet vill i anledning härav och till vad i motionerna I: 806 och II: 973 anförts framhålla, att utskottet i likhet med departementschefen förutsätter att de statliga myndigheterna söka underlätta den planerade utbyggnaden.

I likhet med departementschefen finner utskottet, att samtliga med de båda förbandens förflyttning förenade kostnaderna och andra kostnader, som kunna uppkomma genom bortflyttning av militär verksamhet från Järvafältet, böra läggas utanför den nu gällande militära kostnadsramen.

Kostnaderna för markförvärv m. m. för I 1- och Ing 1-områdena ha beräknats till 65 milj. kr. Härtill komma kostnader för nya kaserner, övningsanordningar m. m., vilka nu preliminärt uppskattats till drygt 300 milj. kr. Vissa ytterligare kostnader ha förutsatts uppkomma. Såsom departementschefen framhållit böra vid den framtida försäljningen av mark från Järvafältet och värdering av där befintliga anläggningar de beräknade nyanläggningskostnaderna beaktas. Vid sin bedömning av frågan om att frilägga huvuddelen av Järvafältet från militär verksamhet har utskottet tagit fasta på departementschefens av 1962 års riksdag godkända uttalande, att de värden, som statsverket kan tillgodogöra sig vid en bortflyttning av förenämnda verksamhet, väl torde uppväga de kostnader, som förorsakas av flyttningen.

Departementschefen har räknat med att I 1 och Ing 1 skola kunna flytta från sina nuvarande förläggningsplatser på Järvafältet någon gång under åren 1969—1970. Vissa delar av fältet anses emellertid redan dessförinnan kunna upplåtas för exploatering. Det bör emellertid uppmärksammas, att — såsom förutsatts i ett inom regionplanenämnden upprättat förslag till framtida disposition av Järvafältet — åtskilliga militära anläggningar alljämt komma att kvarligga på Järvafältet samt att anspråk komma att resas på ett utnyttjande av vissa delar av det frilagda fältet för skilda statliga ändamål. De stora problem, som äro förknippade med färdigställandet av de nya förläggingsområdena för I 1 och Ing 1 och med förbandens överflyttning till de nya områdena, kunna också försvåra ett planmässigt ian-

språktagande av marken för bostadsbebyggelse. Utskottet förutsätter emellertid, att sådana åtgärder vidtagas att den av departementschefen angivna tidsplanen såvitt möjligt kan följas.

Utskottet, som jämväl i övrigt kunnat biträda vad departementschefen anfört och föreslagit, tillstyrker slutligen, att för markförvärv för nya förlägnings- och övningsområden för I 1 och Ing 1 anvisas ett investeringsanslag av 65 milj. kr.

Åberopande det anförda hemställer utskottet,

I. att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 805 och II: 972, såvitt nu är i fråga,

a) godkänna vad i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 11 oktober 1963 föreslagits rörande markförvärv för nya förlägnings- och övningsområden för Svea livgarde och Svea ingenjörregemente;

b) till *Markförvärv för nya förlägnings- och övningsområden för Svea livgarde och Svea ingenjörregemente* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1963/64 å kapitalbudgeten under försvarets fastighetsfond anvisa ett investeringsanslag av 65 000 000 kr.;

II. att motionerna I: 803 och II: 970 icke må av riksdagen bifallas;

III. att motionerna I: 805 och II: 972, i vad de icke behandlats under I, icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda;

IV. att motionerna I: 806 och II: 973 icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 6 december 1963

På statsutskottets vägnar:

ERNST V. STAXÄNG

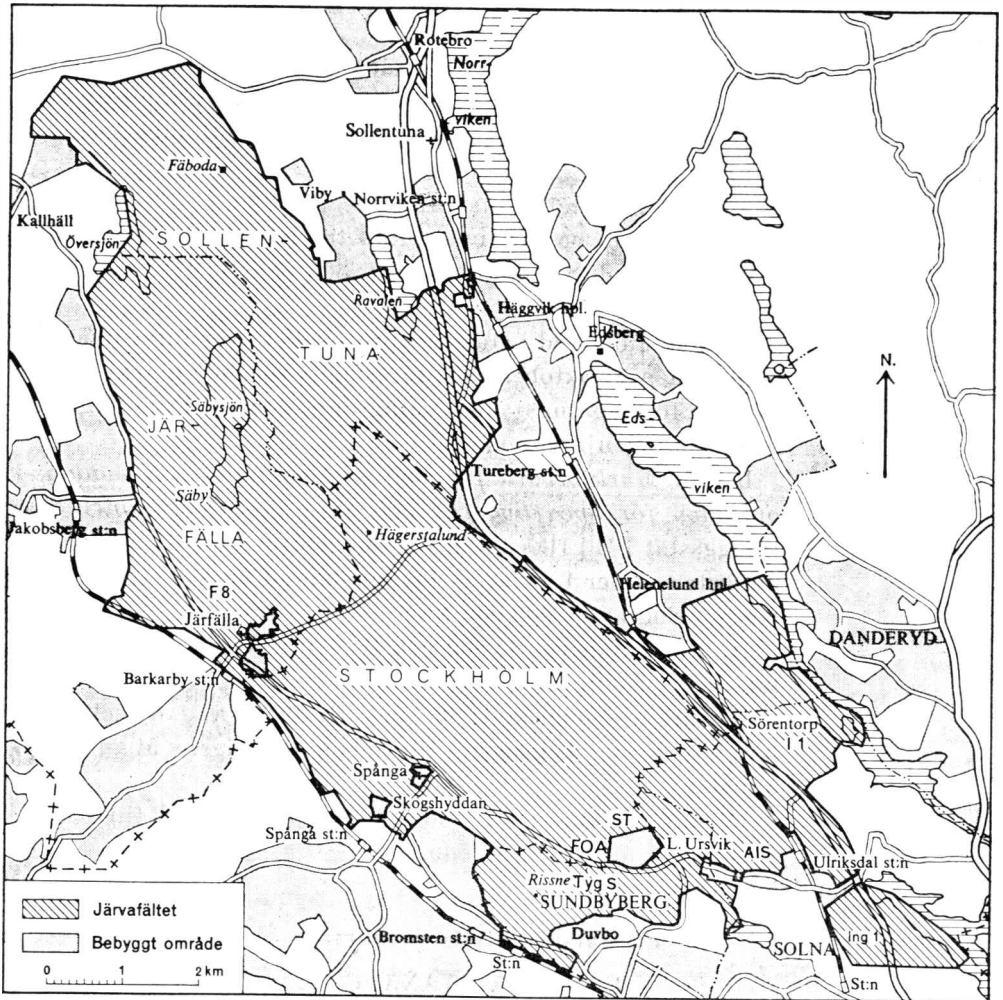
Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet har närvarit

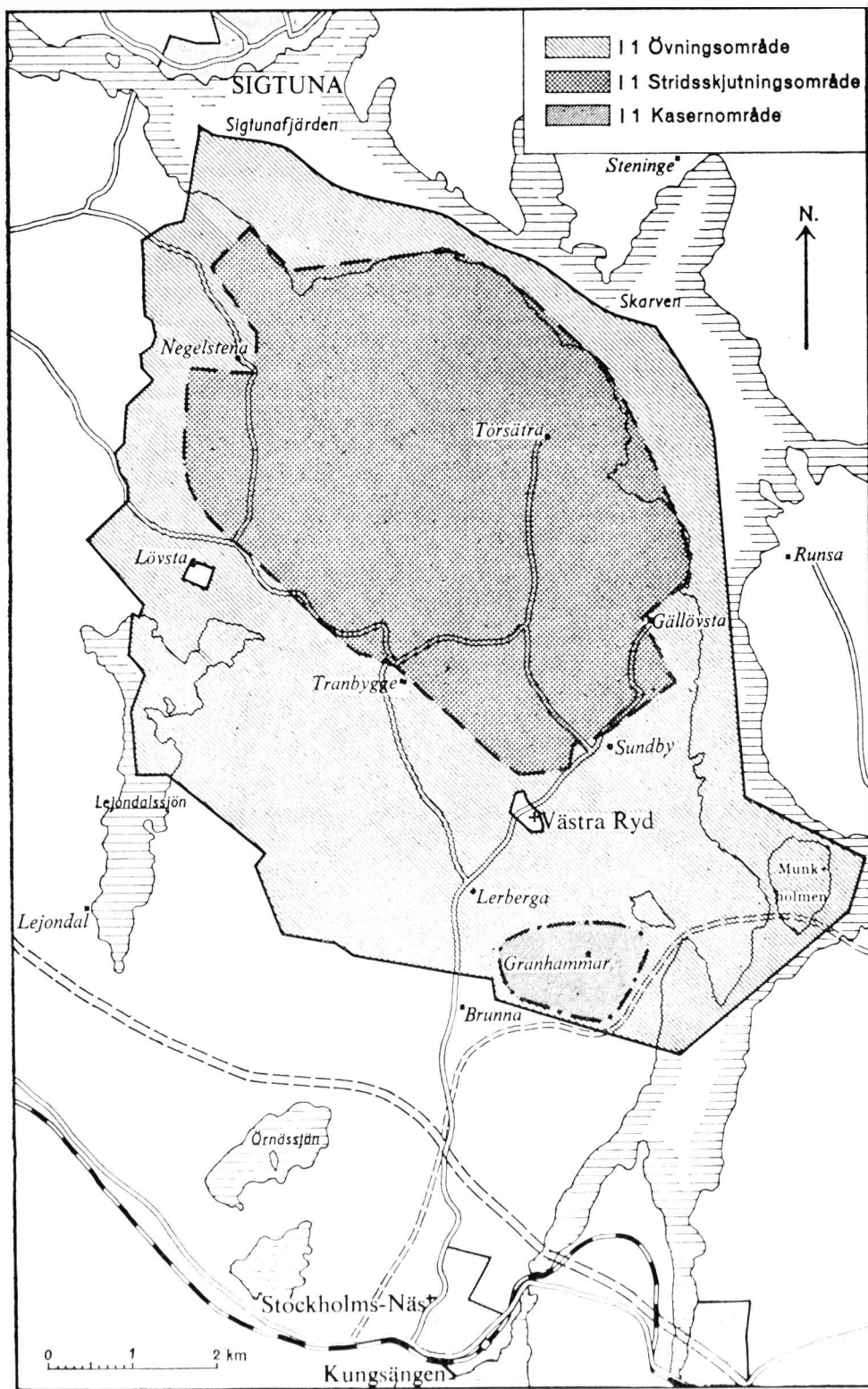
från första kammaren: herrar Näsström, Gillström, Boman, fröken Andersson, herrar Ivar Johansson, Axel Johannes Andersson, Fritz Persson, Rikard Svensson, fru Wallentheim, herrar Per Jacobsson, Söderberg, Mårtensson, Per Petersson och Eric Carlsson; samt

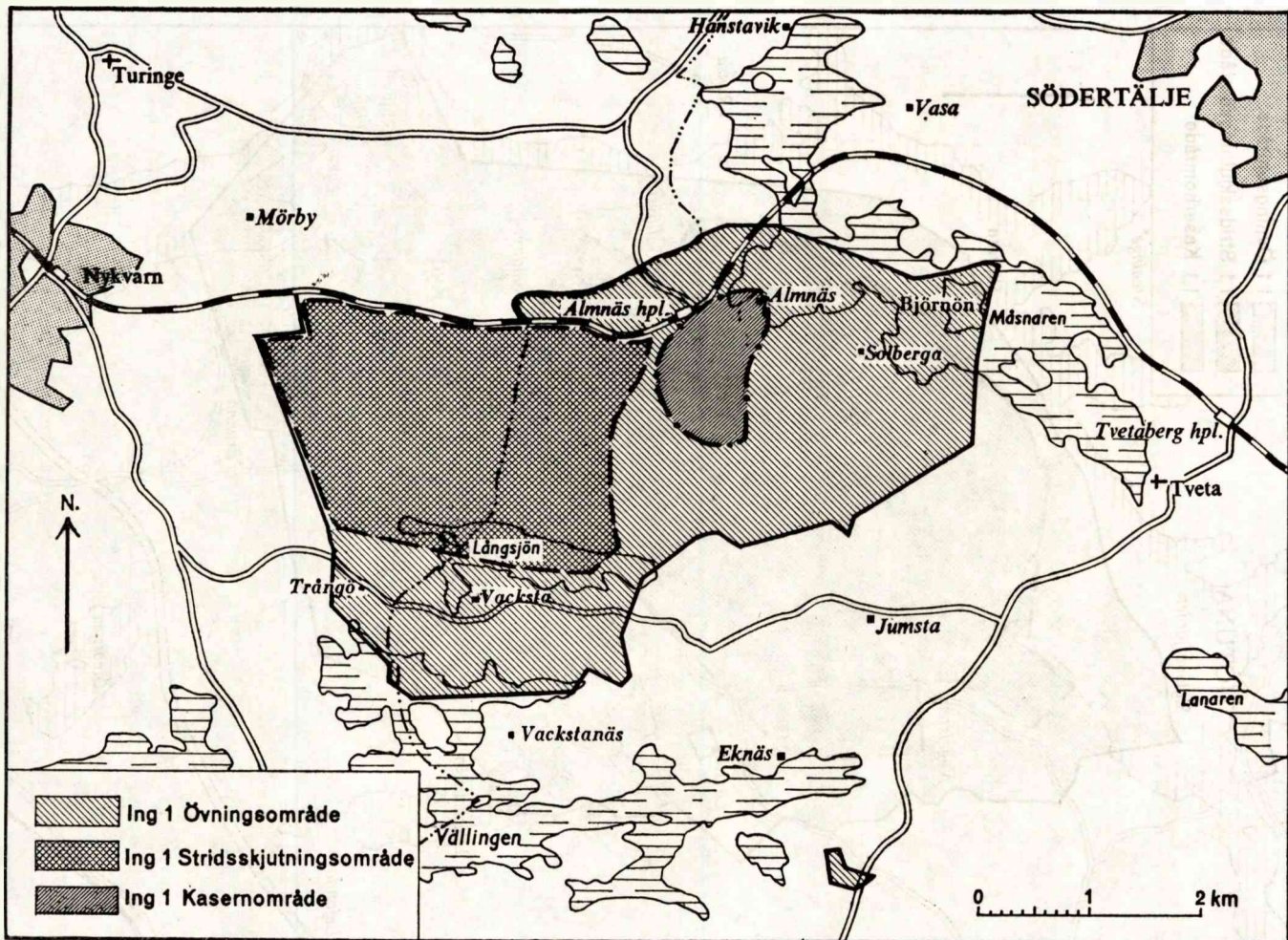
från andra kammaren: herrar Staxäng, Petterson i Degerfors, Gustafsson i Stockholm, Ståhl, Karlsson i Olofström, Blidfors, Almgren, fröken Elmén, herr Nilsson i Göingegården, fru Lewén-Eliasson, herrar Lassinantti, Larsson i Hedenäset, Carbell, Andersson i Knäred och Löfroth.

Reservation

av herr *Ståhl*.

IDUNS TRYCKERI, ESSELITE, STRILM 63
 31.9532